

Ses vi på gatan?

Ann Legeby

Människor blir segregerade inte bara på grund av att de bor åtskillda utan också för att de inte möter varandra. Stadsplaneringen måste därför bryta den rumsliga isoleringen som drabbar framför allt de resurssvaga.

Social segregation och utanförskap framstår i dag som ett allvarligt samhällsproblem. Att vi ska bo blandat är en målsättning som kommit att genomsyra insatserna inom många fält, så även stadsbyggnadsfrågor. Men är inte fler aspekter relevanta. Hur är det exempelvis med stadslivet? En sak är att man inte bor granne med människor från olika samhällsgrupper, en annan är vem vi möter på stadens gator och torg. Finns det ett stadsliv att ta del av och hur skiljer sig detta i så fall mellan olika stadsdelar?

Trots betydande insatser för att motverka segregation tyder mycket på att utanförskapet består och att det i vissa fall till och med ökar. På arkitekturskolan pågår forskning där en pusselbit i segregationsproblematiken är i fokus, nämligen stadsbyggandet och vad stadsformen i sig har för betydelse. Vad innebär det för människor i det vardagliga livet att staden är rumsligt segregerad? Vad innebär det för stadslivet och vad innebär det för tillgängligheten till stadens utbud? Fallstudien omfattar Södertälje och här undersöks i vilken utsträckning stadens invånare isoleras från varandra beroende på hur stadens offentliga rum, alltså gator, torg och parker ser ut.

Den rumsliga separationen mellan olika samhällsgrupper manifesteras genom ett ökat socialt avstånd. Utanförskap pekas ut som en av de mest negativa konsekvenserna, vilket också relateras till demokratifrågor, till möjligheten att delta i såväl sociala sammanhang som på arbetsmarknaden. Det handlar också om ojämlika livsvillkor och skillnaderna mellan stadsdelarna uppges ha ökat vilket är relevant för stadsbyggandet och den kommunala planeringen. Dessutom hävdas att människor med minst resurser bor i områden som har de sämsta livsvillkoren.

Det svenska stadslandskapet präglas i hög grad av efterkrigstidens byggande vilket till stor del skedde i form av grannskapsenheter. I Södertälje är detta särskilt tydligt där befolkningen fyrdubblades under tiden från 1940-talet till

1980. En av intentionerna med grannskapsenheten var att främja den lokala gemenskapen. Paradoxalt nog kom många av dessa områden i stället att stå för just bristen på grannskap. Variationen mellan dessa områden är emellertid stor. För att förstå på vilket sätt människor missgynnas eller gynnas beroende på i vilken stadsdel man bor, behöver bilden nyanseras i syfte att öppna för förändring.

Den byggda miljön har i debatten reducerats till att handla om bostadstyp och upplåtelseform medan frågor om stadsstruktur och den urbana formens betydelse uppmärksammas i mycket liten utsträckning.

Kanske har fokusering på boendet bidragit till att andra betydelsefulla aspekter kommit i skymundan och det finns all anledning att rikta uppmärksamheten även i andra riktningar. Vilka stadsdelar har exempelvis ett stadsliv att tillgå? Vilka områden erbjuder en högre grad av trygghet? Spelar det någon roll om entréerna ligger mot gatan eller gården? Spelar stadsdelens läge i staden någon roll?

Närheten mellan människor och möjligheten till möten är en av stadens grundidéer. I det offentliga rummet – på gator, torg och i parker – utövas en form av social kontroll genom samspelet mellan människor. Sören Olsson är sociolog och har tagit fasta på stadslivets betydelse och har utvecklat begreppet *samspeelsegregation* som han menar är lika betydelsefull som boendesegregation. Det handlar om huruvida människor med olika bakgrund träffas, möts och ser varandra i olika sammanhang vilket bland annat har betydelse för social och kulturell mångfald. Till skillnad från boendesegregation som handlar om åtskillnad mellan grupper i boendet handlar samspeelsegregation om åtskillnad mellan grupper i det offentliga rummet. Finns det då något i själva stadsformen och i de rumsliga

egenskaperna som innebär att kontakten mellan människor underlättas eller försvåras?

En poäng med metoderna som används i Södertäljestudien är att de utgår från det offentliga rummet och att det är via gator och gångvägar som stadsdelar kan sägas hänga ihop och som gör att vi kan nå andra människor. Ett sådant användarperspektiv syftar till att spegla hur människor i realiteten rör sig i staden. Här ligger en väsentlig skillnad jämfört med de geografiskt rumsliga beskrivningarna, vilka kan sägas vara "halvblinda" för hur byggnader och områden kopplas samman via gatustrukturen.

För att bättre förstå Södertälje som rumsligt system görs en rumsanalys med hjälp av spacesyntax-metoden (Hillier & Hanson 1984, Vaughan 2007) som visar hur stadens alla gator hänger ihop. Av den framgår om gatorna är väl integrerade i stadsdelen och i staden som helhet. Förenklat kan sägas att mer integrerade gator har en förmåga att dra till sig såväl höga gångflöden som verksamheter vilka gynnas av ett lättillgängligt läge.

Södertäljes stadslandskap visar sig vara fragmenterat och det är i många fall mycket svaga kopplingar mellan olika stadsdelar. Intressant är dock att både så kallade utsatta som välbärgade stadsdelar återfinns i segregerade lägen. Detta är så att säga två

ligger betydligt mer välintegrerat i förhållande till övriga staden medan Fornhöjden och Hovsjö ligger väsentligt mer segregerat. Från ett stadsbyggnadsperspektiv bör dessa områden således inte betraktas som en homogen stadstyp utan de har sinsemellan väsentligt olika rumsliga för- och nackdelar. Det finns alltså ingen "mirakelkur" att tillämpa på miljöprogramsområden generellt utan varje stadsdel har sitt specifika rumsliga sammanhang vilket innebär unika förhållanden.

Människor att möta

Vad betyder då detta för det vardagliga livet? För att lättare förstå vilka konsekvenser detta innebär kan exempelvis tillgängligheten till andra människor studeras. Hur många som är folkbokförda i stadsdelen är då av mindre intresse utan det som beskrivs här är tillgängliga grannar. Det är en beskrivning av täthet som i högre grad än andra beskrivningar speglar den upplevda tätheten. Denna täthet är beroende både av det faktiska antalet boende men också av hur effektivt gator och gångvägar binder samman byggnader och entréer. I analysen av tillgängliga människor i Södertälje visas ett upptagningsområde på sex så kallade axiala steg, vilket i Södertälje sträcker sig som mest cirka 1 500 meter från varje adresspunkt. Analysen visar att högsta tillgänglighet finns i centrala Södertälje. Även boende i Genetas radhusdel ges hög tillgänglighet till andra, liksom delar av Ronna och i Mariekälla. Förutsättningarna är således mer gynnsamma för grannkontakter inom dessa stadsdelar jämfört med exempelvis Södra, Östertälje, Linahage och Pershagen. Viktigt att poängtera är att områden med högre hus inte nödvändigtvis innebär högre grad av täthet i form av tillgängliga människor vilket är en vanlig uppfattning. Likaså skiljer sig olika villaområden

markant åt. Studeras resultaten i detalj framgår exempelvis att i Hovsjö (med 4 700 invånare) når man inom en viss räckvidd knappt 400 grannar vilket kan jämföras med Fornhöjden (med cirka 3 000 invånare) där motsvarande siffra är 600 grannar. Detta betyder att för den som rör sig i Fornhöjden är chansen större att stöta på fler grannar än för den som rör sig i Hov-

sjö. Vi får alltså bekräftat att stadsformen i sig "gör ett jobb".

Om vi fokuserar på stadslivet så ger detta viss information om vilken karaktär och intensitet livet på gatorna kan få. Men även antalet arbetande i varje stadsdel spelar in (vilket också har en påverkan på serviceutbud och så vidare). Stadsdelar med hög tillgänglighet till både boende och arbetande är exempelvis Södertälje centrum. Andra stadsdelar som ger tillgänglighet till både boende och arbetande (även om det är i lägre utsträckning)

Foto: Ann Legeby

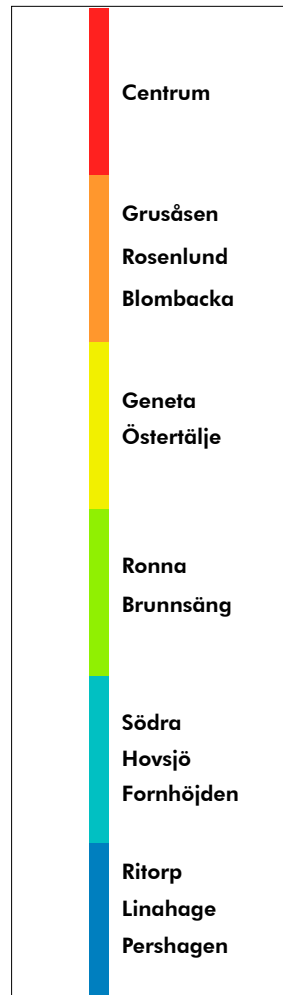
sidor av samma mynt, antingen kan det beskrivas som att en stadsdel är utanför övriga staden men det kan också beskrivas som att övriga staden stängs ute från en stadsdel.

Centrum är relativt avskuret från omgivningen och har svaga kopplingar till övriga staden vilket kan spela en stor roll eftersom centrala delar ofta fyller en viktig funktion som hela stadens mötesplats. Uppenbart är också att skillnaderna mellan stadens miljöprogramsområden är mycket stora. Geneta

Bildtext i rutan
mmmmmm nmm nmm
mmmmmmmm lklklklk

är Grusåsen, norra Rosenlund och delar av Mariekälla. I dessa stadsdelar finns alltså förutsättningar för att ett lokalt stadsliv ska kunna utvecklas, dock med lägre intensitet än i centrum. Geneta är det miljonprogramsområde som uppvisar förhållandevis goda förutsättningar för ett lokalt offentligt liv, i synnerhet i den norra delen. De stadsdelar där tillgängligheten till arbetande är låg är Linahage, norra Östertälje, Pershagen och Västergård.

På liknande sätt finns stora skillnader i fråga om hur tryggt det är att röra sig i olika stadsdelar. Exempelvis så finns det ingen bebyggelse med entréer och fönster utmed de mest betydelsefulla stråken i Hovsjö och därmed finns heller inga "eyes on the street" vilket är en nackdel för den sociala kontrollen och det missgynnar tryggheten. Stadsdelen är dessutom dåligt sammanlänkad internt. Sammantaget innebär detta att Hovsjö blir så att säga mindre gävänlig än många andra stadsdelar. Om det är så att stadslivet spelar

en central roll för frågan om utanförskap är det en brist att förutsättningarna är starkt begränsade i så många delar av Södertälje. Att förutsättningarna inte är gynnsamma i de så kallade utsatta stadsdelar är särskilt allvarligt då kvalitativa studier har visat att det är i synnerhet de människor som upplever ett utanförskap som uppskattar tillgången på stadsliv och som ofta är beroende av att finna det lokalt. Det är tänkbart att den rumsliga isoleringen och de nackdelar det medför, inte slår lika hårt mot människor i samhället som har resurser att överbygga stadsdelens rumsliga tillkortakommanden. Dessa grupper har i många fall andra nätverk som gör dem mindre beroende av det lokala sammanhanget och där även tillgång till bil och sysselsättning med mera spelar in.

Slutligen frågar vi oss vilket jobb rummet gör i fråga om att tillgängliggöra gemensamma resurser genom ett exempel som visar närheten till kommunala lekplatser i Södertälje. Tillspelets kan sägas att barnfamiljer i centrum, Geneta, södra Rosenlund och Östertälje har fler kommunala lekplatser på närmare håll än barnfamiljer i Fornhöjden, Saltskog, Ronna och Pershagen. Detta väcker frågan: Hur fördelas stadens resurser egentligen genom

den kommunala planeringen? I stadsdelar som inte ges tillgång till gemensamma resurser ökar kraven till exempel på fastighetsägare att ordna lekplatser vilket till slut får betalas via hyran eller på annat sätt.

Det är uppenbart så att rummet i sig "gör ett jobb". Det framgår också att det finns tydliga skillnader mellan stadsdelar och att man kan beskriva och till och med mäta

Bildtext i rutan
nmmnmnmnm
nmmnmnm nmnm nmnm
nmmnmnmnm lkkklklkl

vad de rumsliga för- och nackdelar innebär för stadens användare. Den rumsliga segregationen visar sig vara olycklig av flera skäl. Dels begränsas tillgängligheten till resurser, såväl mänskliga som andra, i en segregerad stad. Dels gäller det omvända, att lokala resurser inte tillgängliggörs den övriga staden. Ju mer segregerad en stad är desto mer ökar kraven på att inom varje stadsdel uppnå en mångfald och en variation, exempelvis blandad hushållssammansättning, etnisk blandning och ett tillräckligt serviceutbud. Segregerade stadsdelar blir mer sårbara och staden som helhet mindre robust.

Har man en stad där invånarna enkelt möts på gator och torg i det vardagliga livet – på väg till jobb, skola eller när olika ärenden utförs – så behöver inte boendesegregationen vara lika negativ som i städer där möjligheten är begränsad att mötas ofta och naturligt i det offentliga rummet. Ett fortsatt byggande genom utglesning och formandet av isolerade bostadsenklaver är en stadsbyggnadsstrategi som framstår som ytterst ogynnsam för staden och dess befolkning. Det är en stadsbyggnadsstrategi som knappast kan kallas socialt uthållig.

ANN LEGBY ÄR XXX VID YYY INSTITUTION, ZZZ UNIV.

Annons